बालमोदिनी

दानम्

कश्चन राजा स्वस्य गुरोः माहात्म्यं श्लाघमानः सहर्षं गुरवे दुकूलवस्त्राणि उपायनत्वेन समर्पितवान् । अनेन प्रमुदितः गुरुः तानि वस्त्राणि परिगृह्य गृहं प्रति प्रस्थितवान् । मध्येमार्गं तेन कश्चन भिक्षुकः दृष्टः । तस्य निर्गतिकावस्थायाः दर्शनात् गुरोः मनसि महती करुणा उत्पन्ना । अतः सः स्वनिकटे स्थितानि राज्ञा दत्तानि वस्त्राणि तस्मै दत्त्वा अग्रे गतवान् ।

परेद्यवि तेनैव मार्गेण गच्छन् राजा गुरवे उपायनीकृतानि दुकूलवस्त्राणि भिक्षुकेण परिधृतानि दृष्टवान् । 'मया यत् गुरवे दत्तं तत् भिक्षुकस्य शरीरे दृश्यते । एतस्य तात्पर्यं यत् मया दत्तं गुरुः भिक्षुकाय दत्तवान् इति । एतेन गुरुः मम अपमानं कृतवान् इव' इति चिन्तयन् सः अतीव क्रुद्धः सञ्जातः ।

कतिपयदिनानाम् अनन्तरं राजा गुरवे उपायनत्वेन सुवर्णकङ्कणं प्रदत्तवान् । गुरुः तत् सुवर्णकङ्कणं स्वीकृत्य आस्थानात् तु निर्गतः । तेन ज्ञातं यत् राजास्थानस्य उद्योगी कश्चित् पुत्र्याः विवाहं कर्तुं क्लेशम् अनुभवति इति । अतः सः तत् सुवर्णकङ्कणं राजास्थानस्य उद्योगिने अयच्छत् ।

एतं विषयं ज्ञात्वा राजा गुरुम् आहूय अवदत् - ''भवद्विषयिण्या गौरवभावनया मया भवते उपायनानि दत्तानि । किन्तु भवान् तानि यथेष्टम् अन्येभ्यः वितरन् अस्ति ! किम् एतत् उचितम् ?'' इति ।

तदा गुरुः अवदत् - ''राजन् ! दानं नाम प्रदत्तस्य वस्तुनः धनस्य वा सम्पूर्णतया स्वामित्वत्यागस्य अङ्गीकारः । परन्तु आधुनापि कृतस्य दानस्य विषयं स्मरन् भवान् तद्विषये मां पृच्छन्नस्ति इत्यस्य अयमेव अर्थः यत् इदानीमपि तद्वस्तु आत्मनः एव इति भवान् भावयन् अस्ति इति । एवं तर्हि भवान् दानफलं न प्राप्स्यति । अस्तु तावत्, भवान् पृच्छन्नस्ति इत्यतः वदामि । वस्तुतः भवता मह्यं प्रदत्तानां वस्तूनाम् आवश्यकता मम यावत् स्यात् ततोऽपि अधिकं तेषाम् एव अस्ति । अतः एव अहं तानि वस्तूनि तेभ्यः दत्तवान् अस्मि । अनेन भवन्तं प्रति धिक्कारः प्रकटनीयः इति तु मम उद्देशः नास्ति'' इति ।

गुरोः प्रभावजनकवचोभिः राजा स्वदोषं विज्ञाय गुरुं क्षमां प्रार्थयत, दानस्य महत्तां च अजानात् ।

● रागि वेङ्कटाचारी